

VERBINDING

Adri Benschop:
'Camphill-beweging
in een eigentijds jasje'

INTERVIEW

2

'De gelijkwaardigheid
op Orion vind ik erg
belangrijk'

IN GESPREK

3

Proefschrift
Ervaringsleren
cultiveren

EN VERDER

3

Scholing psychologen
en orthopedagogen

ARTIKEL

3

Herziene versie
'Ontwikkelings-
stoornissen
bij kinderen'

BERICHT

4

Camphill, een oefening in gemeenschapsvorming

Camphill is een internationale beweging voor sociale vernieuwing en zorgverlening. Christophorus, Het Maartenhuis, Orion, de Noorderhoeve en het Huys, zijn de vijf Camphill-initiatieven in ons land. Camphill-plaatsen en antroposofische instelling staan beide voor kwalitatief goede antroposofische zorgverlening. Toch bespeurt iedere bezoeker in Camphill iets bijzonders.

Door Hannelore Speelman

Meer nog dan in andere heilpedagogische en sociaaltherapeutische instellingen is in de Camphill-gemeenschappen extra aandacht voor dat specifieke stukje antroposofie dat zichtbaar wordt in de uitgangspunten van gemeenschapsvorming. Dit bijzondere willen we graag zichtbaar maken. Camphill boogt op een lange historie. In 1939 vluchtte de joodse arts Karl König naar Schotland. Uitgangspunt voor König was het dienstbaar zijn aan de noden van de tijd. Hij wilde in dit licht de antroposofie in de toenmalige duistere tijden behoeden en praktisch verder ontwikkelen. Met medevluchtelingen kreeg hij de zorg voor enkele kinderen met een verstandelijke handicap toegewezen op het landgoed Camphill. Zij wilden deze zorg op een bijzondere manier vormgeven. König vormde een leefgemeenschap waarbinnen ieder zijn leven zo normaal mogelijk met de kinderen deelde. Het gezonde van ieder kind stond centraal. De zorg kreeg gestalte door het samenleven, de gemeenschapsvorming centraal te stellen.

Kenmerken

De christelijke idealen vanuit de antroposofie waren hierin heel belangrijk. Mede daardoor had het samenleven kenmerken van een modern kloosterleven. Door op deze manier te werken ontstond er een bijzondere vorm van zorgverlening die berustte op drie pijlers:

- Het waarnemen werd geoefend door het centraal stellen van het kind in de College Meeting, een beeldvormend gesprek.
- In de collegiale samenwerkingsvorm stond broederschap centraal en was de sociale hoofdwet en de sociologische basiswet inspiratiebron en uitgangspunt. Praktisch gezien vond dit zijn uitwerking in het Sociale Fonds. Medewerkers ontvingen geen salaris maar deelden broederlijk met elkaar de financiële middelen die nodig waren voor een sober levensonderhoud.
- De wekelijkse bijbelavond, als centraal punt, had zowel studie- als ontmoetingskarakter. König startte als eerste ook leefwerkgemeenschappen voor volwassen mensen met een verstandelijke handicap en werkte het idee uit dat iedereen ondanks zijn beperking zijn levenslot realiseert door het doen van zinvol werk. Het concept van het eerste Camphilldorp Botton werd dan ook een voorbeeld voor de wereldwijde ontwikkeling van de sociaaltherapie.

Bij de start van diverse Nederlandse antroposofische instellingen (zoals Bronlaak en Scorlewald) is er intensief contact geweest met de internationale Camphill-beweging en nam men er aspecten van in zijn organisatie over.

Professionaliseren

De tijd heeft niet stil gestaan en ook binnen de Camphill-plaatsen is de zorgverlening sterk geprofessionaliseerd. Veel medewerkers hebben op dit moment gewoon een baan binnen de Camphill-gemeenschappen. Zoals vroeger wonen ze niet meer overal onder één dak met de kinderen en de bewoners. Medewerkers ontvangen een salaris en hebben een dienstverband volgens het huidige CAO.

De manier waarop er gewerkt wordt onderscheidt zich van andere antroposofische instellingen. Speerpunt is nog steeds gemeenschapsvorming en het werk in Camphill kan meer zijn dan het vervullen van een functie. De ontmoeting, het wederzijds werken aan de biografie en het samen vorm geven van het dagelijks leven vanuit de gelijkwaardigheid is voor bewoners en medewerkers een blijvende uitdaging.

Juist in deze tijd van verzakelijking is hier een sterke behoefte aan. Dit gebeurt niet alleen in de Camphill-beweging. Maatschappelijk is er een groeiende belangstelling voor de betekenis van de ontmoeting en een hernieuwde visie op de professionele houding van de zorgverlener (zie HPV beleidsplan: de presentiebenadering)

Karel König met een kind met Down syndroom (foto: uit 75 jaar heilpedagogie, oog voor het individu)

De Camphill-beweging kan in de dialoog met andere zorgverleners en instellingen uit haar ervaring tot uitwisseling komen. Zo kunnen we uit interesse voor elkaar verder bouwen aan de biografie van de antroposofische zorgverlening.

Pijlers Camphill

- Velen zijn gehandicapt, epileptisch, verlamd, onbekwaam of traag, afwijkend, gestoord in hun ontwikkeling. Maar in hun diepste innerlijke wezen, het eigenlijke van hun zijn, is niet alleen eeuwig, het is goddelijk. Het maakt deel uit van de goddelijkheid vanwaar het is uitgegaan en waarheen het weer terugkeren zal. Het gehandicapte én verminkte leven zijn één van de vele levens op weg naar de Vader.
- Zelfontplooiing van de leraar of begeleider is de tweede pijler van Camphill. Zijn of haar uithoudingsvermogen, offerbereidheid, onophoudelijke zorg voor het kind, het streven om te 'vasten en te bidden' en daardoor het mosterdzaadje in zijn of haar ziel te plaatsen, daar komt het op aan.
- De derde pijler is gemeenschapsvorming. Er moet in de leefgemeenschap een ware broederschap zijn, die ongelijkheid erkent. Niet ieder heeft dezelfde behoefte, kan onder dezelfde voorwaarde leven als zijn broer of zuster. Wel is er sociale gelijkheid in die zin dat ieder recht van spreken, recht van weten en recht van handelen heeft. Die rechten moeten gewaarborgd zijn. Tenslotte moet er vrijheid zijn. Ieder lid van de leefgemeenschap heeft recht op een zekere privé-sfeer. Dat kan een eigen kamer zijn, eigen ruimte voor gezinsleven, maar ook een eigen werkbank, een studeerkamer of tijd voor studie. (Uit: Jan van Santen, De eerste drie jaar. Orion in Zevenkamp, Rotterdam 1998)

Karl König

De Camphill-beweging heeft zijn ontstaan te danken aan de Oostenrijkse arts Karl König (1902-1966). Hij is de grondlegger van dorpsgemeenschappen waar mensen met een zwakere sociale redzaamheid in staat worden gesteld een maatschappelijk leven te leiden dat vergelijkbaar is met dat in de 'vrije maatschappij'. Verspreid over de wereld zijn er meer dan negentig Camphill-gemeenschappen. De wereldwijd verspreide dorpen en instellingen onderhouden een hecht netwerk, waardoor krachtige onderlinge steun kan worden verleend. Ook biedt het medewerkers de kans om langere tijd in een ander land werkzaam te zijn. Voor meer info: <http://www.camphill.org.uk/>.

Christophorus na een woelige periode weer op de rails

‘Camphill-beweging in een eigentijds jasje’

Ons land kent vijf organisaties die zich verbonden tot de Camphill-beweging. Christophorus in Bosch en Duin is sinds 1959 aangesloten bij deze beweging. Na een woelige periode belandde Christophorus in rustiger vaarwater. “De Camphill-beweging en Christophorus hebben weer toekomst,” zegt directeur Adri Benschop.

Door Mark van Seggelen

Van een zorgorganisatie met 10.000 medewerkers en 7.000 cliënten naar een organisatie met 200 medewerkers en 90 cliënten. Van het uitzicht van zijn kantoorflat zes hoog, naar de begane grond en in een groene omgeving. Van Ermelo naar Bosch en Duin. Voor Adri Benschop lijkt de stap van directeur van Kwadrant naar die van de stichting Christophorus een haast logische stap. Bijna drie jaar bekleedt hij nu de functie van directeur. Daarvoor zat hij zestien jaar bij Kwadrant, één van de zorgcentra van 's Heeren Loo.

Dat de 52-jarige bij Christophorus werkt, lijkt haast vanzelfsprekend. De antroposofie en heilpedagogie zitten al in zijn kleren, alsof ze daar altijd al gezeten hebben. “In mijn vorige functie dreef ik te ver af van de directe zorg. Ik wilde werken bij een kleinschalige voorziening en weer dicht bij de zorg actief zijn,” motiveert hij zijn keuze voor Christophorus. In een gespreid bedje kwam Adri Benschop bij Christophorus allerminst. De organisatie had financiële en organisatorische problemen. Benschop pakte de problemen voortvarend aan en kreeg de organisatie weer op de rails.

Gelijkwaardigheid

De Camphill-beweging is voor een belangrijk deel gestoeld op gelijkwaardigheid, één van de pijlers voor gemeenschapsvorming vanuit christelijke inspiratie en idealen. Vanuit die gedachte heeft men jaren geleden gekozen voor een organisatiestructuur volgens het principe van de sociocratie. Besluitvorming gebeurt op basis van gelijkwaardigheid van alle betrokken partijen. “Ieder van de 25 medewerkers die zitting heeft in bijvoorbeeld de Christophoruskring, heeft een gelijkwaardige inbreng.”

“Een belangrijk element van sociocratie is dat niet de meeste stemmen gelden, zoals in de democratie, maar alle stemmen gelden, mits deze goed zijn beargumenteerd legt Benschop uit. “Maar de sociocratie werkte op Christophorus niet helder en transparant. Besluiten werden wel genomen, maar onvoldoende gecommuniceerd met de achterban. Daarbij kwam nog dat een heleboel zaken wel op orde waren, maar onbekend bij de medewerkers.” Het systeem dat de voorwaarden voor een goed lopende organisatie zou moeten bieden, werd zodoende een belemmering. Nadat Benschop twee jaar in dienst was, hief hij in samenspraak met de medewerkers, de sociocratie op. “Er kwam meer rust en duidelijkheid in de organisatie, omdat iedereen weer zijn eigen verantwoordelijkheid kon overzien.”

Financieel

De financiële problemen bestonden zo'n zeven jaar. Vorig jaar had de stichting een negatief saldo van zeven ton euro. In de Camphill-gemeenschap was het gebruikelijk dat de leden die in de gemeenschap wonen, hun salaris afstaan aan het Sociaal Fonds. Ze ontvangen dan als inkomen een bijdrage voor

levensonderhoud. Uit het Sociaal Fonds werden dan allerlei extra en onverwachte kosten betaald, ook voor de kinderen. Daarbij werden arbeidsuren niet geteld, je woonde immers samen met kinderen met een handicap en dat houdt niet plotseling op na een 36-urige werkweek. Toen de CAO en de inschaling volgens FWG 3.0 integraal werden ingevoerd en de medewerkers rechtstreeks werden uitbetaald, stegen de loonkosten enorm. Ook werden de medewerkers van school betaald uit de AWBZ-middelen van Christophorus. De samenwerking met de ZML-school Van Liefland in Zeist maakte daar een einde aan. Leerlingen van de Christophoruschool werden ingeschreven bij Van Liefland. Christophorus sloeg hiermee verschillende vliegen in één klap. De school kreeg erkenning, afspraken werden gemaakt over personele inzet, huisvesting en de organisatie. “De school kan zich verder professionaliseren. En de salarissen van het schoolpersoneel worden niet meer betaald uit de financiële middelen van de instelling. De stichting Christophorus kon het vrijgekomen geld goed gebruiken. Mede door deze stap heeft de stichting weer een gezonde financiële balans.”

Betrokkenheid

Door de gemeenschapsgedachte van Camphill is er een grote betrokkenheid van de medewerkers en een zeer warme bejegening naar de bewoners toe, merkt Benschop op. “Nadeel was dat het een besloten systeem was, waar weinig verbinding met de buitenwereld was.” Dat tijt keert nu. “Als organisatie treden we veel meer naar buiten toe.”

Wel brokkelt de gemeenschap van werken én wonen op Christophorus langzaam af. Van de 200 personeelsleden wonen er nog 30 medewerkers in verschillende huizen op het terrein. “Het past meer in de huidige tijd, dat medewerkers werken en wonen graag gescheiden willen houden. Mensen hebben behoefte aan een plek voor zichzelf.” Hij vindt het wel jammer, omdat jonge kinderen met een handicap niet meer vanzelfsprekend in contact komen met medewerkerkinderen zonder handicap.

Broederschap

Toch vindt Benschop dat na vijftig jaar het Camphill-gedachtegoed nog fier overeind staat. “Het heeft alleen een eigentijds jasje gekregen. En dat is nodig, vanwege maatschappelijke ontwikkelingen en zorgontwikkelingen als vraaggestuurde zorg en de modernisering van de AWBZ.” Hij merkt op dat het gemeenschapsideaal de essentie is van de Camphill-gedachte ten opzichte van de overige heilpedagogie. Dat blijft overeind staan en zal volgens hem overeind blijven staan. Om de identiteit levend en eigentijds te houden heeft Christophorus het project Broederschap in het leven geroepen. “Centrale vraag bij dit project was: wat boeit en bindt ons aan Christophorus? In ieder team is daarover gesproken. We hebben stil gestaan bij onze gezamenlijke identiteit en bij gemeenschapszin in deze tijd.”

‘Door de gemeenschapsgedachte is er een grote betrokkenheid van de medewerkers’ (foto Mark van Seggelen)

De spiegel die personeelsleden wordt voorgehouden werpt zijn vruchten af. “De drie pijlers van Camphill willen we op een eigentijdse manier invullen. Spiritualiteit speelt daarin ook een rol. Hoe ga je daar mee om en wat betekent dit voor je persoonlijk?”

Christophorus wil regelmatig dergelijke bijeenkomsten houden om de visie van König over Camphill en de Camphill-impuls ook in de huidige tijd levend houden. “Het is in een modern jasje gieten en medewerkers bewust maken van zijn gedachtegoed. Tegelijkertijd zijn we bezig met een verdere professionalisering van Christophorus.”

De mensen geloven weer in Christophorus, merkt Benschop op. “De rust in de organisatie is terug.” Het ziekteverzuim daalde spectaculair van 13,5 procent in 2001 naar 2,8 procent in juli van dit jaar. “We zijn weer in beeld. Het zelfvertrouwen is terug in de organisatie. Mensen zijn weer trots op Christophorus.” Benschop besteedt veel tijd aan communicatie. Regelmatig stuurt hij een circulair rond waarin de visie en beleid worden uitgelegd. “Dat kun je niet genoeg doen.”

Samenwerking

Benschop ziet de toekomst voor Camphill in Nederland de komende jaren dan ook met vertrouwen tegemoet. Geen loze woorden, want een nieuw initiatief ziet het levenslicht. Met de komst van Vathorst kunnen (jong)volwassen na Christophorus in de Amersfoortse nieuwbouwwijk terecht. De verwachting is dat er in 2012 ongeveer 24 mensen vanuit Bosch en Duin zijn doorgestroomd. (zie Verbinding nummer 78 pagina 5) Lange tijd zong het feit rond dat Christophorus zou fuseren met Zonnehuizen Veldheim Stenia. “Daar is geen sprake meer van. Christophorus blijft een zelfstandige organisatie.” Benschop durft vooruit te kijken. Hij verwacht dat Christophorus over vijf jaar nog een zelfstandige organisatie is en dat de samenwerking met reguliere en antroposofische instellingen verder toeneemt. “De salarisadministratie ligt al buitenshuis en de warme maaltijd wordt bij Zonnehuizen Stenia Veldheim bereid. Waar je niet goed in bent of wat te veel kosten met zich meebrengt moet je niet zelf blijven doen.”

COLU M N Revolutie!

Wat is er met Orion gebeurd? Heeft er een (stille) revolutie plaatsgevonden? Ik ken het nauwelijks terug in ‘Een lichtend perspectief’, het jaarverslag over 2002-2003. Daarin worden namelijk voor deze Camphill-instelling in Rotterdam heel a-typische zaken benoemd. Lees maar even mee met de Proloog op blz. 6.

Begin 2002 wordt er een crisis gediagnosticeerd: ‘het conflict met de buurt medio 2001, ongenoegen van ouders over gebrekkige communicatie en het onvoldoende nakomen van afspraken, het dringende verzoek van de inspectie om – desnoods met hulp van buitenaf – een hanteerbaar en toetsbaar kwaliteitssysteem in te voeren, en als klap op de vuurpijl een dreigend financieel tekort over het jaar 2001. Het crisisgevoel wordt nog versterkt door het aangekondigde vertrek van enkele leidinggevenden.’

Er wordt geconstateerd dat Orion vele overlegsituaties kent, officieel en onofficieel. ‘Er wordt wat afgepraat als je het zo bekijkt.’ Er is onvoldoende structuur om problemen op te vangen. ‘Alsof elk probleem nieuw is en om een nieuwe oplossing vraagt. Alsof het wiel telkens opnieuw uitgevonden moet worden.’ En even verderop: ‘Wanneer het leven van alledag inderdaad beleefd wordt als het oplossen van crisis na crisis, dan is het niet verwonderlijk dat het ziekteverzuim hoog is.’ Gelukkig blijft het niet hierbij. Beschreven wordt ‘een zoektocht naar de ware identiteit van Orion, die schuilgaat achter de “warme chaos” van elke dag.’

Lees dit verslag, het is uitermate boeiend. Wie bijvoorbeeld heeft meegemaakt hoe hartstochtelijk binnen Orion altijd een bepaald spraakgebruik is gepropageerd, kijkt wel even op bij blz. 32: ‘Sinds 2002 zijn heel geleidelijk aan de “medewerkers met en zonder” [handicap] uit het dagelijks spraakgebruik verdwenen.’ ‘De term medewerkers is inmiddels ingeburgerd voor de groep die contractueel en tegen betaling (anders is er sprake van vrijwilliger of stagiaire) belast zijn met de begeleiding en

verzorging van mensen met een handicap.’ ‘In de Werkkring is een consequente en voor de betrokkenen bevredigende benaming gekozen, namelijk werkbegeleider en werknemer.’ Het is in dit jaarverslag de toon ‘qui fait la musique’. Want muziek wordt in Orion blijkbaar nog altijd gemaakt, maar met, in ieder geval voor mij, nieuwe, ongekende tonen.

De Epiloog op blz. 50 maakt de balans op. Er wordt niet om de problemen heen gedraaid: de zware jaren hebben pijn veroorzaakt. ‘Mensen van het eerste uur vertrekken met pijn in het hart. De verbinding met het verleden brokkelt af, zonder helder toekomstperspectief. De werkdruk is hoog, te hoog. Er zijn nog steeds communicatieproblemen. De basiszorg vraagt nog meer aandacht. Er zijn geldzorgen, het kost moeite om de uitgaven in de hand te houden. Het besef dat Orion financieel gezien door het oog van de naald is gekropen is nog niet echt doorgedrongen. Misschien maar gelukkig ook, want met positief denken kom je verder. Juist in tijden van tegenspoed blijkt de enorme waarde van een eigen cultuur en identiteit die in staat is om tegenspoed te doorlichten en te transformeren in voorspoed.’

Houd moed, houd vol, zou je vanaf de kant willen toeroepen. Want wie zo met zijn beperkingen omgaat, verdient groot vertrouwen!

Michel Gastkemper

OPLEIDINGSNIEUWS

Scholing orthopedagogen en psychologen

In de Verbinding nr. 79 van juli/augustus stond een artikel over een nieuw te starten opleiding 'postacademische cursus antroposofisch geïnspireerde orthopedagogie en psychologie', die in januari 2005 begint.

Dit is een unieke en in principe eenmalige kans orthopedagogen en psychologen een 'op-maat' toegesneden scholingstraject aan te bieden. Hiermee willen we de ontwikkeling van antroposofisch geïnspireerde orthopedagogie en psychologie ondersteunen en de identiteit van de instellingen versterken. Voor een nadere kennismaking met deze opleiding is er op donderdag 28 oktober van 16.00 tot 17.45 uur een bijeenkomst op het secretariaat van het HPV. Tijdens deze middag is er een workshop over de vierledigheid van de mens in relatie tot ontwikkelingsproblematiek. Inhoudelijke informatie: Truida de Raaf, (030) 693 26 46; aanmelding: Heilpedagogisch Verbond, (0343) 44 99 00, e-mail: r.kort@heilpedagogie.nl.

Diplomeringscursisten Voortgezette Opleiding

(foto Alexandra Buijsman)

Op 24 september vond in de Rafaëlzaal van Zonnehuis Stenia de afsluiting plaats van de Voortgezette Opleiding 2002 – 2004. Twaalf cursisten kregen het door mev. dr. Michaela Glöckler, ondertekende diploma uitgereikt. Michaela Glöckler is de verantwoordelijke voor de Internationale Medische Sectie van de Vrije Hogeschool voor Geesteswetenschap aan het Goetheanum te Dornach (CH).

Bernard Heldt, algemeen secretaris van het Heilpedagogisch Verbond, hield een inleiding met als onderwerp: de bijdrage van de Voortgezette Opleiding aan de zorg in deze tijd. Hij ging in op het appèl van prof. dr. Marjan Verkerk, hoogleraar Ethiek van de Zorg aan de Rijksuniversiteit Groningen, met betrekking tot zorg als morele waarde en houding, en het antwoord dat de antroposofisch geïnspireerde zorg in de Voortgezette Opleiding hierop heeft.

De cursisten boden vervolgens een prachtig theatresk programma, waarin diverse aspecten van hun opleiding aan bod kwamen. De aanwezigen zagen fakkeldragers en maakten kennis met het duo Anita en Johny die toevallig in de zaal terecht gekomen waren en die reflecteerden op wat ze zagen.

Anita: "Rafaëlzaal? Hoe zou ze nou aan zo'n naam komen?"
Johny: "Van der Vaart natuurlijk!"

Anita: "Oh, die voetballer? Ja, ik zag al een schilderij met een figuur met vleugels."

Johny: "Ja, die goser is hartstikke snel..."

'De Verblindings' (verspreking Anita) zal proberen een exclusief interview met het duo te arrangeren.

Cursisten ontvangen het diploma SPW niveau 4

(foto Alexandra Buijsman)

Op 24 september vond eveneens op het bureau van het Heilpedagogisch Verbond de ondertekening plaats van de diploma's Sociaal Pedagogisch Werk niveau 4. Acht cursisten behaalden de applicatieopleiding 2002-2004. Het was een sobere, administratieve handeling, omdat de feestelijke afsluiting van de opleiding al had plaatsgevonden op 7 april 2004, toen de diploma's Therapeutisch Begeleider (voorheen heilpedagogisch diploma) werden uitgereikt.

De applicatieopleiding biedt medewerkers in antroposofisch geïnspireerde zorginstellingen de mogelijkheid om op basis van een eerdere beroepsopleiding op gebied van zorg of welzijn op minimaal niveau 3, het internationaal erkende diploma Therapeutisch Begeleider (vroeger: heilpedagoog of sociaaltherapeut) te behalen. Tevens biedt deze zelfde opleiding voor deze medewerkers de mogelijkheid om als zgn. 'doorstroomopleiding' het diploma SPW niveau 4 te behalen. De opleidingsduur is 1 1/2 jaar, waarin 30 opleidingsdagen.

OPEN DAGEN

• **Ambulante ondersteuning van** kinderen met een (verstandelijke) beperking, 29 oktober, symposium in De Schakel in Nijkerk, organisatie stichting Ons Tweede Huis en het NGBZ, info: Secretariaat NGBZ, telefoon (030) 230 65 90, www.ngbz.nl.

• **7e Nationale Manifestatie 'in beweging'**, integratie en maatschappelijke participatie, 3 november in de Jaarbeurs (Beatrixgebouw) te Utrecht. Organisatie: Stichting 'In beweging', Info: Karin Hakkert, CongresPartners Nederland, telefoon (030) 234 58 44.

• **Kopzorg**, openingscongres over psychiatrische aandoeningen tijdens de Week van de Chronisch Zieken (5-11 november), vrijdag 5 in De Reehorst te Ede, kosten 10,-. Info en aanmelding Boerhaave Congres Bureau, telefoon (071) 527 52 29.

• **Themadag Autisme en Onderwijs**, zaterdag 6 november in Conference Hotel Koningshof in Veldhoven. Organisatie en informatie bij de Nederlandse Vereniging voor Autisme, telefoon (030) 229 98 00.

• **Werkconferentie religie**, zaterdag 13 november in het Dorpshuis van Overkempe te Olst. Christian Rozenkreuz, de weg van de cultus en de individuele scholingsweg in de 21e eeuw. Minimum bijdrage voor deelname is € 20,-. Info en aanmelding Overkempe, Katharina Schulze, telefoon (0570) 56 86 00.

• **Studiedag Visie op voeding en welzijn in instellingen**, 16 november in het Mercure Hotel, Bunnik (Utrecht), organisatie Elsevier Congressen. Info: (0314) 34 95 08.

• **Remiscentie en luisteren naar de taal van het lichaam** bij dementerende personen met een verstandelijke handicap, 17 november opleidingscentrum Cello te Rosmalen, een vervolg- en verdiepende dag o.l.v. Marga van der Horst, prijs: € 120,-, organisatie en info: W.I.V. vzw, Postbus 40, 4550 Sas van Gent, telefoon (06) 51 517 994, e-mail werkcentrum@pandora.be.

EN VERDER

Proefschrift Ervaringsleren cultiveren

Albert de Vries zal zijn proefschrift, getiteld 'Ervaringsleren cultiveren. Onderzoek in eigen werk', verdedigen op donderdag 18 november om 14.30 uur in het Aca-demiegebouw van de Universiteit Utrecht, Domplein 29. Routebeschrijving: www.uu.nl.

Het proefschrift is te bestellen via de Stichting Onderzoek je eigen werk, Postbank 4043026, en kost € 29,50. Tot aan de promotie is de introductieprijs € 24,-. Samenvatting: www.onderzoekje eigenwerk.nl. Wilt u de samenvatting en routebeschrijving per post: Stichting: Postbus 285, 6800 AG Arnhem, (026)-3514098.

Ervaringsleren en coachen bij ervaringsleren staan in deze turbulente tijd, waar het aan komt op initiatiekracht, sterk in de belangstelling. Mensen blijken in een concrete omgeving meer te kunnen en te weten dan wanneer er abstract, via bijvoorbeeld een doelstelling, een appèl op ze gedaan wordt. Hoe is het werken met ervaringskennis te stimuleren? Hoe leiding te geven wanneer de organisatieprocessen niet langer van bovenaf beheersbaar zijn? Is dat beheersen nodig wanneer gebruik gemaakt wordt van creativiteit en betrokkenheid van mensen? Nog niet eerder werd er zo consequent en methodisch voortgeborduurd op stilzwijgende kennis, op de wijsheid die in het handelen zit. Reflecteren komt naar voren als een inleven, meebewegen en meedoen. De praktijktheorie van het ervaringsleren en het coachen wordt uitgewerkt met behulp van de drie dimensies van professionaliteit: visie, basishouding en techniek. De technieken worden geïllustreerd met praktijkvoorbeelden uit landbouw, zorg, onderwijspraktijk en management. Het boek omvat een originele theorie en praktijk. Het brengt een nieuwe vorm van sociaal wetenschappelijk onderzoek (ontwikkelingsonderzoek) waarin onderzoeken en ontwerpen samengaan. Een uitdagend boek voor mensen die (leren te) reflecteren en coachen in hun werk: in zorg, onderwijs, management en dienstverlening. Met concrete praktische handvaten theoretische kaders en visies.

OPROEPEN

In september is er net als andere jaren een knipselkrant over instellingen voor heilpedagogie en sociaaltherapie verschenen. De knipselkrant is verstuurd naar alle instellingen. Mocht u meer exemplaren willen bestellen, kunt u contact opnemen met het bureau van het Heilpedagogisch Verbond. Telefoon: (0343) 44 99 00.

IN GESPREK MET

Loes van Zuilen

'De gelijkwaardigheid op Orion vind ik erg belangrijk'

Loes van Zuilen heeft het naar haar zin op Orion en zegt veel geleerd te hebben. (foto Ageeth Koning)

Door Bernard Heldt en Ageeth Koning

Loes van Zuilen (56) woont en werkt ruim zes jaar in Camphill-gemeenschap Orion in Rotterdam. Voor die tijd woonde ze jarenlang op Salvia in Driebergen.

Hoe vind je het om in Orion te wonen?

'Ik woon nu bijna twee jaar met veel plezier in Het Stavasthuis, dat vanaf 11 november een andere naam gaat krijgen. In het begin is het wel een heftige en moeilijke tijd geweest, vanwege het vertrek van de toenmalige leiding en door het gedrag van een jongen die hier woonde. Gelukkig is dat allemaal voorbij.'

Heb je vrienden en vriendinnen?

'Ja, vooral met mijn vriendin Jasmijn, die bij mij in huis woont, maak ik veel pret. Ook woont er een naamgenoot in huis waarmee ik het heel goed kan vinden. Zij is blind en kan niet praten, dus praat ik af en toe voor haar. Gelukkig kan zij wel voelen en heel goed horen. Afgelopen jaar ben ik met Loes en haar ouders op vakantie geweest naar Zeeland. Met mijn andere vriendin Jasmijn, ben ik naar Limburg geweest. Op vakantie leer je elkaar pas echt goed kennen. Ook kijken we soms televisie met elkaar. Jasmijn heeft een tv op haar kamer. Ik heb er geen, want anders ga ik te veel kijken.'

Ga je de stad wel eens in?

'Ik ben een keer naar de Wereldhavendagen geweest en soms haalt een medewerker ons op om te gaan winkelen. Als ik geen stress heb, ga ik soms ook alleen boodschappen doen. Dat vind ik heerlijk. Rotterdam is een mooie stad. De natuur is mooi, er is veel water en natuur in de omgeving en ik houd ook wel van de stad zelf. Ik woon liever hier dan op Salvia, want daar kon ik niet alleen boodschappen doen.'

Je woont in een Camphill-gemeenschap, weet je wat dat is?

'We doen heel veel dingen samen met de leiding, zoals binnenkort het tienjarig bestaan vieren van Orion. Er is hier gelijkwaardigheid. Dat vind ik heel belangrijk. Gelijkwaardigheid kom je soms in de maatschappij niet zo tegen maar in Orion leren we daarmee om te gaan. Ik heb heel veel dingen geleerd in Orion, zoals alleen boodschappen doen, vriendinnen maken en opkomen voor mezelf. Er zijn hier jongeren in de buurt die overlast bezorgen, zoals dingen in de tuin vernielen. Dat doet mij veel pijn en het liefst zou ik meteen op deze jongeren afstappen, maar dat mag niet van de leiding, dat moet de leiding doen.'

Wat voor werk doe je in Orion?

'Ik werk in Keramion, de keramiekwerkplaats van Orion. Vroeger maakte ik schalen met klei, dat heb ik geleerd op de Zonnehuizen. Nu ben ik vooral bezig met mozaïek. Ik maak tegels klein en dan plak ik de stukjes bijvoorbeeld op tekeningen. De mozaïeken en andere werken worden verkocht, bijvoorbeeld op markten zowel in als buiten Rotterdam. Er hangt een leuke sfeer in de werkplaats, er is leuke leiding en er zijn leuke mensen.'

Wat vind je belangrijk in je leven?

'Liefde aan anderen geven en de mensen moeten ook aardig tegen mij zijn, gelijkwaardigheid, vriendschap en zo nu en dan lekker feesten. Toneelspelen heb ik ook gedaan, maar omdat ik thuis niet van mijn rol los kon komen, ben ik daar mee opgehouden. Hopelijk kan ik dat in de toekomst weer gaan doen.'

PUBLICATIES

Presentatie nieuwe uitgave 'Ontwikkelingsstoornissen bij kinderen'

De derde en geheel herziene druk van Ontwikkelingsstoornissen bij kinderen werd op vrijdag 10 september gepresenteerd in de bomvolle Rafaëlzaal van Zonnehuis Stenia. Ter gelegenheid van deze presentatie spraken dr. Y.M.Dijkxhoorn, onderzoeker bij de Faculteit Sociale Wetenschappen, afdeling Orthopedagogiek Universiteit Leiden en prof.dr. J.K.Buitelaar, hoogleraar Psychiatrie en Kinder- en Jeugdpsychiatrie aan de Radboud Universiteit Nijmegen over de huidige wetenschappelijke stand van zaken met betrekking tot autisme en aanverwante stoornissen en de raakvlakken met de heilpedagogische benadering.

Martin Niemeijer, de hoofdredacteur van het boek, hield een gloedvol betoog over de ontwikkeling van kinderen en de problemen die hierbij kunnen optreden, aan de hand van het kinderboek 'De kleine kapitein' van Paul Biegel. Koop Daniëls, mandaathouder Inhoudelijke Ontwikkeling van het HPV, kreeg uit handen van de auteur het eerste exemplaar.

Martin Niemeijer (links) overhandigt het boek aan prof.dr. J. Buitelaar. (foto Alexandra Buijsman)

De eerste druk van het boek verscheen in 1999 en de schrijvers wisten toen nog niet wat de impact ervan zou zijn. Maar het boek vond zijn weg naar hulpverleners in de zorg voor kinderen met ontwikkelingsproblemen en -stoornissen. Het wordt als leerboek gebruikt in therapeutische en pedagogische opleidingen in de gezondheidszorg. In 2000 verscheen er al een tweede druk. En nu, bij de derde druk, besloten de schrijvers het boek geheel te herzien en uit te breiden vanwege reacties van mensen uit opleidingen en vanuit het veld van de zorg. Daarom is het in deze vernieuwde vorm ook goed bruikbaar voor leerkrachten en voor studenten van pedagogische academies.

Het boek kreeg de ondertitel 'Medisch-pedagogische behandeling en begeleiding'. Deze doet recht aan de situatie dat de zorg aan kinderen met ontwikkelingsproblemen vanuit een geïntegreerde medische, orthopedagogische en psychologische hoek wordt benaderd. De inhoud van het boek is gebaseerd op inzichten en ervaringen in het werken vanuit een menskunde waarin de spirituele dimensie een eigen aanvullende plek heeft. Daar is zelfs een nieuw woord voor uitgevonden: een bio-psycho-socio-spiritueel mensbeeld. Het boek bestaat uit drie delen.

Het boek bestaat uit 3 delen.

1. Het eerste en **algemene** deel is nieuw en bevat een beschrijving van de kinderlijke ontwikkeling en van drempels waar eigenlijk ieder kind over heen moet stappen.
2. In het tweede deel komen **methodische** aspecten van de diagnostiek en van de begeleiding en behandeling aan de orde.
3. In het derde en **specifieke** deel worden ontwikkelingsproblemen en -stoornissen beschreven.

VACATURES

zoekt nieuwe collega!

Federatie Antroposofische Gezondheidszorg

Op korte termijn zijn wij op zoek naar een nieuwe parttime collega in de functie van:

Bureamedewerker (v/m) 21 uur/week

Het takenpakket van de bureamedewerker:

- Uitvoeren van projectmatige werkzaamheden voor FAG-leden en FAG-bureau
- Uitvoeren en ondersteunen van PR-werkzaamheden
- Ondersteunende werkzaamheden voor bestuursleden, FAG-leden, werkgroepen en commissies
- Uitvoeren van secretariële, financiële en administratieve werkzaamheden

Wij verwachten van een nieuwe collega een actieve houding, die zelfstandig, energiek en dienstverlenend werkt op hoog niveau. De bureamedewerker werkt samen met 2 andere collega's. U beschikt over een opleiding op mbo-niveau en beheerst goede communicatieve, schriftelijke en automatiseringsvaardigheden. Affiniteit met antroposofische gezondheidszorg is een pré! U wordt een dienstverband voor 1 jaar met de mogelijkheid tot een vaste aanstelling aangeboden. Indeling vindt plaats in functieschaal 40 conform de CAO-Gehandicaptenzorg.

Bent u toe aan een nieuwe uitdaging? Bel, schrijf of e-mail ons uw sollicitatiebrief met cv **vóór 23 oktober aanstaande!**

Federatie Antroposofische Gezondheidszorg

Tav. mevr. A.V. de Bruyn, Postbus 266, 3970 AG Driebergen

t. 0343 - 533538 - f. 0343 - 533651 - e. antrop.gezondheidszorg@worldonline.nl

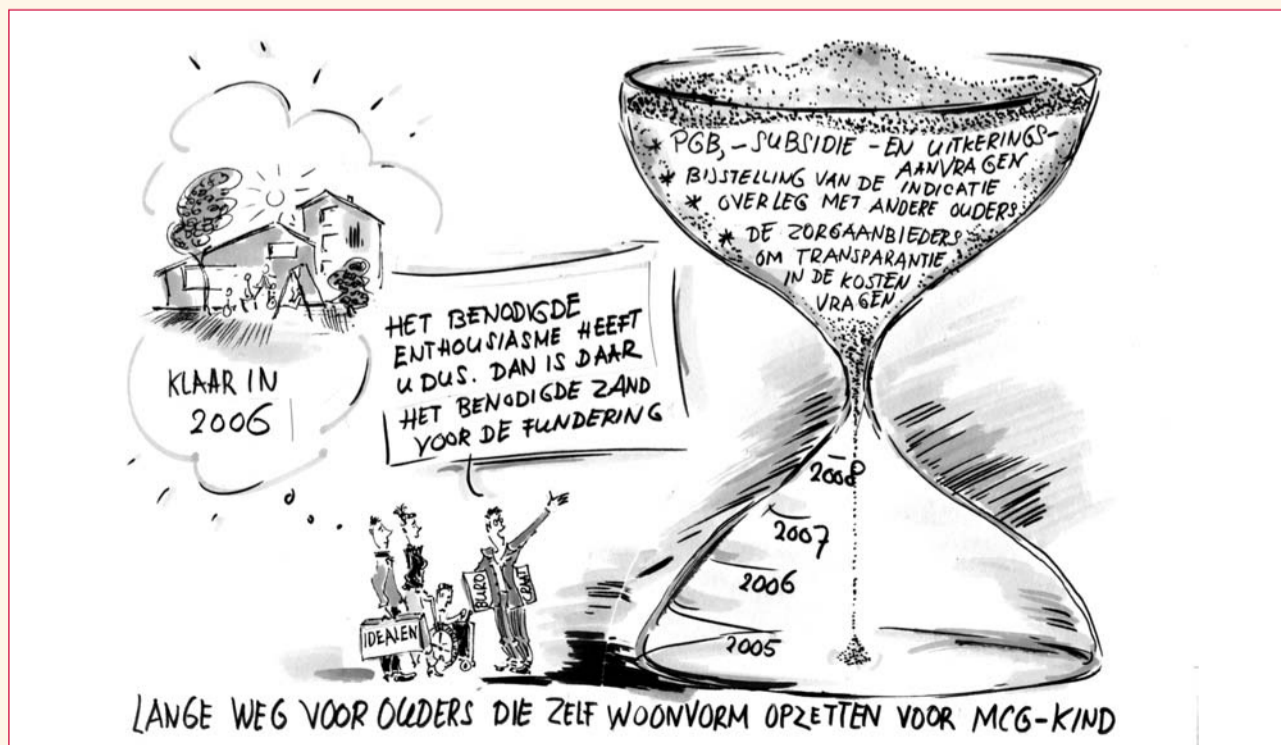
Kwaliteit van kwetsbaarheid

Het HPV-congres 'Kwaliteit van kwetsbaarheid' vindt op 25 november plaats in conferentiecentrum De Bron in Dalfsen. Met dit congres wil het Heilpedagogisch Verbond krachten mobiliseren met betrekking tot erkenning van kwetsbaarheid in onze samenleving in relatie tot de modernisering van de AWBZ. Mogelijkheid tot inbreng van uw stelling of ervaring op website www.congrespartners.nl.

Nadere inhoudelijke informatie: Ageeth Koning, Heilpedagogisch Verbond, telefoon (0343) 44 99 00 of hpv@heilpedagogie.nl.

Nadere informatie over de organisatie van het congres: Esther de Vreede, CongresPartners, telefoon (030) 2345 864

of mail@congrespartners.nl.

HPV-AGENDA

- 8 okt** 10.15 – 15.30
Algemeen Bestuur
- 11 okt** 13.00 – 15.00
Wergroep Financiën
- 13 okt** 10.15 – 12.30
Coördinatoren Overleg Basis Opleidingen
- 28 okt** 16.00 – 17.45
Oriëntatiebijeenkomst postacademische cursus antroposofisch geïnspireerde orthopedagogie en psychologie
- 27 t/m 29 okt** hele dagen
Voortgezette Opleiding thema orgaanpsychologie
- 29 okt** 16.30 – 18.00
Cursusleiding Voortgezette Opleiding
- 1 nov** 10.30 – 13.30
Dagelijks Bestuur nr. 7
13.45 – 15.30
Landelijk Overleg Basis Opleidingen
16.00 – 17.30
Overleg HPV – Landelijk OuderVerbond
- 10 nov** 10.15 – 12.30
Coördinatoren Overleg Basis Opleidingen
- 12 nov** tijd onbekend
Informatiebijeenkomst Zinvol Samenwerken
- 15 nov** 10.30 – 14.00
Mandaatgroep Strategie
13.00 – 15.00
Wergroep Financiën
- 22 nov** 10.30 – 13.30
Dagelijks Bestuur nr. 8
- 24 t/m 26 nov** hele dagen
Voortgezette Opleiding thema de twaalf zintuigen
- 25 nov** hele dag
Congres 'Kwaliteit van kwetsbaarheid'
- 26 nov** 16.30 – 18.00
Cursusleiding Voortgezette Opleiding

Sluitingsdatum Verbinding nr. 82 is 19 oktober 2004

RECTIFICATIE

In de Verbinding nr. 78 van juni 2004 hebben wij op pagina 4 in de In Memoriam van Norbert Visser zijn leeftijd abusievelijk verkeerd vermeld. Er staat dat hij op 88-jarige leeftijd is overleden. Dit moet zijn op 84-jarige leeftijd. Norbert Visser is geboren op 9 mei 1919 en is overleden op 16 november 2003. De redactie van de Verbinding biedt haar excuses aan voor deze vergissing.

COLOFON

9^e jaargang, nummer 81 oktober 2004

De Verbinding is het informatiebulletin van het Heilpedagogisch Verbond en verschijnt 11x per jaar. Het wordt gemaakt voor medewerkers, ouders en belangstellenden die betrokken zijn bij de heilpedagogie en sociaaltherapie. Verspreiding vindt plaats via de secretariaten en de huizen van de lidinstellingen van het HPV en het HPV secretariaat. Verzending naar huisadres is mogelijk. De samenstellers behouden zich het recht voor ingezonden mededelingen te redigeren.

Inleveren kopij voor volgende Verbinding vóór 19 oktober.
Verschijningsdatum volgende Verbinding 5 november.

Samenstelling: Bernard Heldt, Roelien Kort, Ageeth Koning.
Redactie: Mark van Seggelen, e-mail: mark@nieuwekoeien.nl
Hoofdredacteur: Bernard Heldt.
Productie: Buro Laga, Arnhem
Cartoon: Janet Steenhuis, Arnhem

Redactieadres:
Secretariaat Heilpedagogisch Verbond
Postbus 106
3970 AC Driebergen
Telefoon (0343) 44 99 00
Fax (0343) 44 99 09
E-mail hpv@heilpedagogie.nl
Website www.heilpedagogie.nl